

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΕΤΣΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΒΑΓΙΑΖΙΤ Β'.

Ἐν τῇ ἐκη πραγματείᾳ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῶν σουλτάνων δὲν συμπεριέλαβον ἐπίτηδες τὰ περὶ τοῦ Βαγιαζίτ Β', ἐπιφυλαχθεὶς νὰ πραγματευθῶ ἴδιᾳ τὰ κατὰ τὰ ἑλληνικὰ δημόσια γράμματα τοῦ σουλτάνου ἔκείνου¹ διά τε τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ ἐνεκα τῶν μέχρι τοῦδε ἀνεκδότων αὐτοῦ γραμμάτων, ἀτιν' ἀνευρών δύναμαι νὰ προσθέσω εἰς τὰ ηδη γνωστά.

Βαγιαζίτ ὁ υἱὸς Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἀμα τῇ ἀναρρήσει ἐν ἔτει 1481 ἔγνω νὰ γνωρίσῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀνάβασιν εἰς τὸν δόγην τῆς Βενετίας Ἰωάννην Μοτσενίγον, αὐτὸν ἔκεινον, ὃν εἶδομεν εὑρισκόμενον ἐν ἀνταπεκρίσει καὶ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βαγιαζίτ, τὸν Μωάμεθ². Διεβεβαίου δ' ὁ Βαγιαζίτ διὰ τοῦ ἑλληνιστὶ γεγραμμένου γράμματος τούτου τὸν δόγην περὶ τῶν εἰρηνικῶν αὐτοῦ διαθέσεων.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὸ γράμμα, ἀλλὰ καὶ ἔτερα ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζίτ, ἀποσταλεῖσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν δόγην τὸ αὐτὸ ἔτος 1481 καὶ ἀναφερομένη εἰς τὸν δρόμον τῆς μεταξὺ τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ηὐλης εἰρήνης ἣν διεπραγματεύθη ὁ ἀπεσταλμένος τῆς βενετικῆς πολιτείας Νικόλαος Κόκος, διασώζονται ἐν ἀντιγράφῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας³ καὶ ἔξεδόθησαν ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Miklosich

¹ Νίου Ἐλληνομνήμονος Τόμ. Ε' σ. 73.

² Ἐνθ' ἄν σ. 72.

³ Predelli Regesti dei Commemorati XVI.

καὶ Müller¹. Εἶναι δέ γεγραμμέν² ἀμφότερα ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ, ἀλλά ἀπλῇ.

Ἄπ' ἵναντίας δὲ δύο ἀλλα ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου, σταλέντα τὸ ἑπόμενον ἔτος 1482 καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τῆς διαπραγματείσης ὡπ' ἄλλου ἀπεσταλμένου τοῦ δόγη, τοῦ Ἀντωνίου Βεττούρη, εἶνε γεγραμμένα ἐν τῇ δημάρχῳ. Ἐν δὲ τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας σώζεται τοῦ μεν πρώτου τῶν ἔγγράφων τούτων τὸ πρωτότυπον, φέρον τὸν τουρᾶν τοῦ σουλτάνου κεχρωσμένον χρυσοῦν, κυανοῦν καὶ πράσινον³, ἀντίγραφον δὲ τοῦ δευτέρου⁴. Ὁμοίως δὲ τὸ ἔγγραφον, δι' οὗ ὁ Βαγιαζίτ παραχωρεῖ τῷ 1483 εἰς τὸν δόγην Μοτσενῆγον τὴν νῆσον Ζάκυνθον, εἶνε γεγραμμένον ἐν τῇ δημάρχῳ⁵. Ἐν τῇ δημάρχῳ δ' ὅμοίως εἶνε γεγραμμένον γράμμα τοῦ 1499 ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν δόγην Αύγουστίνον Βαρβαδίγον⁶. Ταύτης δὲ καὶ πάλιν ποιεῖται χρῆσιν ὁ σουλτάνος ἀργότερον τῷ 1500, δπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ δόγη Λεονάρδου Λορεδανοῦ νὰ διατάξῃ τὴν εἰς Τούρκον τινα πλοιαρχὸν καλούμενον Ταούτην ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων ἀτινα εἶχον ἀφαιρέσει αὐτὸν βενετικά τινα πλοῖα⁷.

Ἀργότερον δὲ, τῷ 1502, πάλιν ἐν δημάρχῳ γλώσσῃ ἀπαιτεῖ ὁ Βαγιαζίτ παρὰ τοῦ Λορεδανοῦ, δπως διατάξῃ τὴν ἀπολύτρωσιν Μουσουλμάνων τινῶν δουλωθέντων⁸.

Τοῦ αὐτοῦ δ' ἔτους εἶνε καὶ ἡ μακρὰ συνθήκη τῆς εἰρήνης τῆς ὁμολογηθείσης μεταξὺ τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ αὐτοῦ δόγη Λορεδανοῦ. Ἐχομεν δὲ ταύτης τὸ πρωτότυπον, διασωζόμε-

¹ Acta et diplomata Tόμ Γ' σ. 309 x. έ. 310 x. έ.

² Miklosich-Müller Acta et diplomata Ινθ' ἀν. σ. 312 x. έ.

³ "Ενθ' ἀν. σ. 312 x. έ., 313 x. έ.

⁴ "Ενθ' ἀν. σ. 332 x. έ

⁵ "Ενθ' ἀν. σ. 338 x. έ.

⁶ "Ενθ' ἀν. σ. 337 x. έ.

⁷ "Ἔγγραφον ἱκ τοῦ πρωτοτύκου, σωζόμενον ἐν τοῖς βενετικοῖς ἀρχείοις, ἐκδεδομένον ὑπὸ Miklosich καὶ Müller Ινθ' ἀν. σ. 344.

νον ἀτελὲς ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας καὶ γεγραμμένον ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ¹. Καὶ ὅπτῳ δὲ ἄλλᾳ ἔγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ, δμοίως γεγραμμένα ἐν τῇ δημώδει καὶ ἀνερχόμενα εἰς τὰ ἔτη 1502-1504, σώζονται ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀρχείοις².

'Αλλ' ή Ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα ἐπίσημος καὶ διεθνής δὲν ἔχρησίμευεν ἐπὶ τοῦ Βαγιαζίτ εἰς τὴν Πύλην μόνον χάριν τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς μετὰ τῆς Βενετίας. 'Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μελίτης διεσώθη τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου Πέτρου D'Aubusson, συνδογήθείσης μὲν τῷ 1482, γραφείσης δ' δμοίως ἐν δημώδει Ἑλληνικῇ³. 'Αλλὰ καὶ ἑτερα ἐννέα πρωτότυπα ἔγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ D'Aubusson ἐσώθησαν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μελίτης καὶ ἔξεδόθησαν ἐξ αὐτῶν, ἀναφερόμενα εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ μεγάλου μαγίστρου περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζίτ, τοῦ Τζέμ, περὶ οὗ μακρὸς γενήσεται λόγος κατωτέρω⁴. Καὶ ἀλλοθεν δὲ γινώσκομεν, δτὶ τὰ πρὸς τὸν μέγαν μάγιστρον τῆς Ρόδου γράμματα τοῦ Βαγιαζίτ ἔγραφοντο Ἑλληνιστί⁵. 'Ομοίως δ' ή Ἑλληνικὴ ἔχρησίμευσε καὶ

¹ 'Ἐνθ' ἀν. σ. 344 κ. ἴ.

² 'Ἐνθ' ἀν. σ. 344, 344 κ. ἴ. 350 κ. ἴ., 353, 353 κ. ἴ., 355 κ. ἴ., 356, 357 κ. ἴ.

³ 'Ἐνθ' ἀν. σ. 318 κ. ἴ.

⁴ *Sebastiano Paoli Codice diplomatico del sacro militare ordine Gerolimitano, oggi di Malta.* 'Ἐν Δούκα, 1737 Τόμ. Β' σ. 419-438. 'Ἐντεῦθεν δ' ἔξεδόθησαν εἴτα μετ' αὐτοδούλων διορθώσεων τῶν ἀνερθεογραφιῶν τῶν πρωτοτόπων ἀνευ νίας αὐτῶν ἀντιβολῆς ὑπὸ Σπυρ. Ζαμπελίου ἐν Ηανδάρᾳ Τόμ. Γ' (1855-6) σ. 565-571. Τελευταία δ' αὐτῶν ἔκδοσις είναι ἡ περὶ *Miklosich-Müller* ivθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 320-332.

⁵ 'Ιδε τὴν ἱστολὴν τοῦ Πέτρου D'Aubusson πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον Σ' τῆς 26 Ἀπριλίου 1794, ἐκδεδομένην ἐκ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης Class. X cod. 177 ἰκαν. 52 ὑπὸ *Vladimir Lamansky* (*Secrets d'Etat de Venise. Documents extraits notices et études servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XV et au XVI siècle.* Saint-Pétersbourg, 1884 σ. 290): *Nudius tercarius venit Rhodum orator quidem Magni Turchi, qui mihi detulit litteras, Greco sermone scriptas, quarum exemplar ad verbum una cum presentibus ad Vestram Sanctitatem destino, ut earum seriem intelligat.*

εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Βαγιαζίτ μετὰ τῆς φλωρεντιακῆς πολιτείας. Καὶ δὲν περιστάται μὲν ἔγγραφόν τι τοῦ σουλτάνου ἐκ τῶν ἀποσταλμένων εἰς τοὺς Φλωρεντίνους. 'Αλλ' ἔχομεν ὅμως τὰ διαπιστευτήρια τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει προξένου τῆς Φλωρεντίας Βενεδίκτου Στρότζη (1492), ἀτιν' ἀπευθύνονται Τῷ ἐνδοξοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ὑψηλοτάτῳ κυρίῳ Παῖαζήτῳ Ὀρμάνῳ Κανοτανικούπολεως, πάσης Ἀσίας καὶ Ρωμανίας βασιλεῖ, αὐτοκράτορι, κυρίῳ εὐεργετικωτάτῳ. Τὸ γράμμα δὲ ταῦτα οἱ προστάται τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ σημειοφόρος τοῦ δήμου τῶν Φλωρεντίνων (*gonfaloniere di giustizia*)¹. "Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, διτὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι γεγραμμένον ἐν γλώσσῃ ἀρχαῖούσῃ, καθ' ἄλλο δημόσιον γράμμα τῆς φλωρεντιακῆς πολιτείας, δι' οὗ συνιστάται εἰς τὸν αὐτὸν σουλτάνον Βαγιαζίτ Φλωρεντίνος τις ἔμπορος, ὁ Γεώργιος Βάρτωλος². Οὐδὲν δὲ τοῦτο παράδοξον. Οἱ ἀρχοντες τῆς Φλωρεντίας εὐχόλως ἡδύναντο τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰώνος νὰ ἐπιστέλλωσι γράμματα γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ. Καὶ ταῦτα, διότι ἡ πόλις τῶν Μεδίκων ἦτο τῶν ἀκμαιοτάτων κέντρων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐν ᾧ ἥψθόνουν οἱ γνῶσται καὶ θαυμασταὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Οὐδὲν ἀπηγόρευνεν ἔγγραφα Ἑλληνιστὶ γεγραμμένα πρὸς τὰς πολιτείας, μεθ' ὧν εὑρίσκετο ἐν ἐπικοινωνίᾳ, μόνον αὐτὸς ὁ Βαγιαζίτ. Οὐχ ἡττον δὲ αὐτοῦ ἐποιεῖτο χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς, ἐπιστέλλων ἐν τῇ δημώδει, ὁ μέγας βεζύρης τοῦ σουλτάνου, ὁ Ἀχμέτ, οὗ σώζονται πέντε γράμματα ἀποσταλέντα πρὸς τὴν βενετικὴν πολιτείαν³.

"Ἀπαν τὸ πλούσιον τοῦτο ὄλικὸν τῶν χρόνων τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ, ἀποτελοῦν φάκελον δλον δημοσίων γραμμάτων Ἑλ-

¹ *Miklosich καὶ Müller Acta et diplomata Tόμ. Γ' σ. 333. Πρόλ. Νέα Ελληνομαργάριτος Τόμ. Δ' σ. 191-2, 296.*

² *Miklosich καὶ Müller Acta et diplomata Tόμ. Γ' σ. 339.*

³ "Ἐνθ' ἀν. σ.340-344

ληνιστή γεγραμμένων, ἔξεδόθη, καθ' ἄ εἰδομεν, ὑπὸ τοῦ Miklosich καὶ τοῦ Müller.

Τὰ γράμματα δὲ ταῦτα, διασωζόμενα ὡς τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας, ἔξεδόθησαν μετὰ πολλῆς προσοχῆς κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς δεπλωματικῆς κριτικῆς ἐπιβεβλημένους κανόνας. Άναγκαιά δὲ μόνον καθίσταται ἡ διαστολὴ τῶν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Commemoriali περιλαμβανομένων ἀντιγράφων, περὶ ᾧ εἴπον ἡδη τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ¹.

'Αλλ' εἰς τὰ ἡδη γνωστὰ Ἑλληνικὰ Ἕγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ προστίθενται νῦν καὶ ἔτερα πέντε, ἀτινα ἐκδίδω τὸ πρώτον ἐνταῦθα. 'Απευθύνονται δὲ ἀπαντα πρὸς τὴν παπικὴν αὐλὴν, καὶ δὴ πρὸς τοὺς πάπας 'Ιννοκέντιον Γ' καὶ 'Αλέξανδρον Σ' τὸν Βοργίαν.

Τούτων τὰ μὲν ὑπὸ ἀρ. Α', Γ' καὶ Ε' εἶνε ἀντίγραφα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, περιλαμβανόμενα ἐν τῷ ὑπὸ ἀρ. F 33 κώδικι τῆς ἐν Ρώμῃ Biblioteca Vallicelliana φ. 165-168. Τὰ δὲ ὑπὸ ἀρ. Β' καὶ Δ' σώζονται ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῇ 'Αμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολάνου. Εἶνε δὲ ταῦτα γεγραμμένα ἐπὶ χάρτου παχέος κεχαρακωμένου. Καὶ τὸ μὲν Β' ἔχει τὰ γράμματα ἀτάκτως, δτὲ μὲν κάτωθεν τῶν κεχαραγμένων γραμμῶν κατὰ τὰ ἐθιζόμενα καὶ παρὰ Βυζαντίνοις, δτὲ δὲ καὶ ἀνωθεν αὐτῶν, τοῦ δὲ Δ' τὰ γράμματα εἶνε πυκνότερα καὶ κανονικώτερα ἢ ἐν τῷ Β' γεγραμμένα κάτωθεν τῶν κεχαραγμένων γραμμῶν. Φέρουσι δ' ἀμφότερα ἄνω τὸν σουλτανικὸν τουρᾶν χρυσοῦν μετ' ἱρυθρῶν καὶ κυανῶν διακοσμήσεων. Συνηνώθησαν δ' ἀμφότερα εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα (F. 247 inf.), οὗ τὸ μὲν φ. 2^α καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἕγγράφου Β', ἐπομένης ἐν φ. 3^α λατινικῆς αὐτοῦ μεταφράσεως, τὸ δὲ φ. 4^α ὑπὸ τοῦ Δ'. 'Αμφότερα δὲ τὰ χαρτῶν φύλλα 2^α καὶ 4^α εἶνε ἐπικεκολλημένα ἐπὶ περγαμηνῆς. 'Εκδίδω δὲ ταῦτα ἀμετάβλητα, ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, κατά τε τὴν δρθογρα-

¹ 'Ιδε Νέου 'Ἑλληνομυγήμονος Τέμ. Β' σ. 73 κ. ι.

φίαν και τὴν στίξιν πλὴν τῆς χεράλαιογραφήσεως τῶν χυρίων δυομάτων και τῆς προσθήκης τοῦ ὑπογεγραμμένου λῶτα, δπερ λείπει ἐν τοῖς πρωτότυποις χάρταις.

Α'

Σουλτάν Μπαγιαζίτ χάν θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλέων καὶ αὐτοχρήτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, τῷ τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ χυρίῳ Ἰνοκεντίῳ θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωματικῆς ἐκκλησίας ἀκρῳ ἀρχιερεῖ ἀξιωτάτῳ σεΐσας τὸ ὄφειλόμενον καὶ εὐνοϊκὸν μετ' εἰλικρινοῦς διαθίσεως. Μετὰ τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προεχγόρευσιν δηλοποιοῦμεν τῇ σῇ θειότητι, πῶς ἐμάθομεν πάρε τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως μεγάλου μαΐστορος καὶ αὐθέντου τῆς Ῥόδου, διτὶ ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς εὐρίσκεται νῦν αὐτοῦ. Ἐφερον γὰρ αὐτὸν οἱ ἀρχοντες τοῦ προρρηθέντος 10 καρδιναλίου, οἵτινες καὶ φυλάττουσιν αὐτὸν νῦν ἐν Ῥώμῃ. Ἐδοξεν οὖν ἡμῖν τοῦτο καλὸν πάνυ καὶ ἔχάρημεν πῶς ἐκατήντησιν εἰς ὅμας. Δηλοποιοῦμεν λοιπὸν διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων ὅμιν, πῶς ἡμεῖς εἴχομεν συμφωνίαν ἐξ ἀρχῆς μετὰ τοῦ ἀνωγεγραμμένου καρδιναλίου 15 π.1656 καὶ μεγάλου μαΐστορος, ἵνα κατέχηται καὶ φυλάττεται παρ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συμφωνίας ἐκείνης ἣν ἐποιηπάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἦτις, τηρουμένη παρ' ἀμφοτέρων καὶ μέχρι τοῦ νῦν, αἵτια γέγονε τῆς ἡμετέρας φιλίας. Νεωστὶ δὲ πάλιν ἐπόιησάμεθα λόγον περὶ τῆς εἰρημένης συμφωνίας, καὶ εἰδιδαιώθη πάλιν αὗτη παρ' ἡμῶν, διποτὲ μένη ὡς καὶ πρότερον· δπερ δὴ γράφομεν καὶ πρὸς τὴν σὴν 20 θειότητα, θαρροῦντες ἔξειν αὐτὴν τὸ στέργον καὶ παρ' ὅμιν ὡς μὴ ἀπέδουσαν. Οὐ χάριν ἐπέμψαμεν καὶ τὸν ἡμέτερον πιστὸν σκλάβον τὸν καπετζήμπασί μας τὸν Μουσταφᾶν μεθ' ἐνὸς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδιναλίου καὶ μεγάλου μαΐστορος, ἵνα δι' αὐτοῦ πληροφορηθέντες πῶς στέργετε καὶ ὅμεις τὴν προρρηθείσαν ἡμῶν 25 συμφωνίαν αὐξάνῃ καθ' ἡμέραν ἡ ἡμετέρα φιλία. "Οσα γοῦν ἀναγγεῖλη ὁ ἀποσταλεὶς παρ' ἡμῶν, ὁ πιστότατός μου σκλάβος ὁ Μου-

23. καρδιναλίου ἐξ τοῦ τὸ πρῶτον γραφήντος καρδινάλεως

σταφᾶς ἐμπροσθεν τῆς σῆς μεγαλειότητος, δέξασθε ταῦτα ἀναμ-
φιβόλως ὡς ἡμετέρους λόγους.

'Εγράψη ἐν Κωνσταντινούπολει Μαΐῳ καὶ ἔται τῇ ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ
γεννήσεως αὐτῷ.

B'.

Σουλτάν Μπαγιέζητ χάν θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλεὺς βασιλέων 5
καὶ αὐτοκράτωρ ἀμφοτέρω τῶν ἡπειρων, Λασίχς τε καὶ Εύρωπης,
τῷ τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ χυρίῳ χυρίῳ Ἰνο-
κεντίῳ· θείᾳ προνοίᾳ τῆς φωματίκης ἵκελθαίς ἀκρῷ ἀρχιερεῖ ἀξιεο-
τάτῳ· σίβχ; τὸ ὄφελόμενον καὶ εὐνοϊκὸν, μεθ' εἰλέχρενοῦς διαθέ-
σιος· μετὰ τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν, δηλοποιοῦν- 10
μεν τῇ σῇ χυριότητι πῶς δισ να μανθάνομεν κατὰ τὸ παρὸν τὰ
περὶ τῶν Ὁγειων ὄμδην ἀριστα καὶ να αὔξανε καὶ σῶσε φῦλάτ-
τητε ἡ ἡμετέρα φιλία επέμφαμεν τὸν ἡμέτερον ἀνθρώπον τὸν τζαούς.
Κασίμην πρὸς τὴν σὴν μεγαλειότηταν· ἐδόκαμεν δὲ αὐτῷ καὶ ἀπὸ τὰ
μα καὶ ἔρδη οὖτα εἶχεν αναφίρειν πρώς ἡμᾶς ὁ καπιτζῆ μπασίς καὶ 15
ἀποκρισιάριος ἡμῶν καθὼν καιρὸν ἀγῆρησεν ἀπαυτοῦ. Ἡλθεν γάρ καὶ
ἰδήλωσεν ἡμέν, πῶς ὄρεγισται καὶ ἀγαπάτε καὶ πολλᾶ περὶ πολ-
λοῦ ἔχεταις τὰ ἔρδη καὶ θαυ[μα]στὰ πράγματα τοῦ θεῖου καὶ μεγά-
λου πρωφήτου Ἰησοῦ καὶ δεσπότου Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ χάριτι τοῦ 20
παναγάθου θεοῦ τεούτα πολλῶν αγίων τε καὶ πρωφητῶν πράγματα
ἔχομεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ χαζηνά· ἔνεκεν τούτου πέμπομεν διὰ τοῦ
αναγγεγραμμένου Κασίμην πρὸς ὄμδης εκ τῶν θείων καὶ ἔρδων ὡς ὄνο-
μάζουνται εν τοῖς Χριστιανοῖς πάθος τοῦ Χριστοῦ τὸν ἔνφον ὃν
οἱ ἀσεβεῖς Ἰουδαῖοι δι' αὐτοῦ ἐκέντεσαν λέγουσι τὸν Χριστὸν· ὡς
καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς μέμνηται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγων ὅφονται εἰς 25
ὅν ἐξεκέντεσαν· εἴχομεν γάρ αὐτῷ εἰς τὸ χαζηνᾶν ἀπὸ τὰ ἀγνώ-
τα καὶ νῦν ἀπειστῆλαμέν το ὄμδην· λοιπὸν συνελθόντος δὲ τοῦ ἥρη-
κίνου Κασήμη τῇ ἡμῶν παρουσίᾳ, μὴ ἀργήσει αὐτοῦ ἀλλὰ ὡς βλεπ-

(βλέπει; βλέπη;) χάι τὸν εμόν ἀδελφόν· καὶ ἵπανθλόντος αὐτοῦ
 ἐνταῦθα διὰ ταχέως φέρει ἡμῖν τὰ περὶ τῶν ὑγειῶν ὑμῶν εἴδιστα
 μαντάτα, καὶ εὐφραινόμενα· ἔτι καὶ περὶ τῆς τοῦ ἐμοῦ αδελφοῦ
 διαθέσεως δηλώσεως ἡμῖν· ἀνεθέκαμεν αὐτὸν καὶ μερικοῦς λόγους
 5 ἕνας ἀναγγελεῖ αὐτὰ ἐνόπιον τῆς σῆς αρχιερατέας· ἔκεινα λέξει
 ἀπέρ αὐτὸν προετάξαμεν· μηνὶ Φεβρουαρίῳ κη ἐγράψῃ ἐν Κωνσταν-
 τίνου πόλει ἐτῇ ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως φ"ū" Λ' 60:-

Γ'.

Σουλτάν Μπαγιαζήτ χάν θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλέως βασιλέων
 καὶ αύτοκράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εύρωπης,
 10 τῷ τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ κυρίῳ Ἰνο-
 κεντίῳ θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀκρῷ ἀρχιερεῖ ἀξιωτάτῳ
 σέβας τῷ ὄφειλόμενον καὶ σύνοικὸν μετ' εἰλικρινοῦς διαθέσεως. Μετὰ
 τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν δηλοποιοῦμεν τῇ σῇ ἀρ-
 χιερατείᾳ, πῶς ἐπέμψατε πρὸς ἡμᾶς μὲ τὸν κύριν Γεώργιον τὸν Που-
 15 τζέρδον τὸν ἀνεψιόν σας γράμματα, ἀπέρ ἐγράψατέ μας δι' αὐτῶν,
 τὸ πῶς ἔχομεν φιλίαν καὶ ἀγάπην καὶ οἱ ὄντες Χριστιανοὶ εἰς τὰ ἡμέ-
 τερα μέρη, βλέποντες τὴν καθημερινὴν αὔξησιν τῆς ἡμετέρας φιλίας.
 20 εἰπίστευσαν καὶ αὐτοὶ καὶ || εὑφράνθησαν καὶ ἐκάθισονταν ἀναπαυμέ-
 νοι· τώρα δὲ ὡς ἡκούσθην, ὅτι ἡ κραταιότης σας μὲ πλεῖστα καὶ
 25 ὑπερβολικὰ φουσάτα ἴστρατεύσατε πρὸς τὰ μέρη τοῦ Αὐλῶνος, ἀκό-
 μη καὶ ἡ μεγάλη ἀρμάδα τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Αὐλῶνος ἐξένην ἔξω
 εἰς τὴν Θάλασσαν, ἰδειλίασσαν, καὶ ἐλάβασιν ἀκαιρην πρόληψιν, καὶ
 ἥλθασι πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀναγγείλασι τὴν ὑπάθεσιν καὶ τὴν διάθεσιν αὐ-
 τῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἡξεύρομέν το πῶς αὐτοὶ πρόληψιν κενὴν ἐλάβασι,
 30 διότι εἰς ἡμᾶς φανερώτατον ἔναι, ὅτι ὁ λόγος καὶ ἡ συμφωνία τῆς
 σῆς μεγαλειότητος βεβαία καὶ στερεά ἔναι ἀναμφισβόλως· ἀμμὴ διὰ
 νὰ πληροφορήσωμεν καὶ αὐτοὺς, ἀπεστείλαμεν τὸν προρρηθέντα ἀν-

10. Τότοκεντίφ οὗτ' ἐνταῦθα οὖτ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγάριου Α' διωρθωσα ἐς τό-
 τοκεντίφ, διότι οὗτο οὐδὲ ἔνος ν φέρεται γραφόμενον καὶ ἐν τῷ ὅπ' ἀρ. Α' πρωτο-
 τόκῳ γράμματι τοῦ σουλτάνου 12. τ σέβας 17. καθημερινήν 21. ἀρ-
 μάδα 26. ἀμή

ψιόν σας πρὸς τὴν κραταιότητά σου, ἵνα βεβαιωθῶσι καὶ τοῦτοι, ἐμφύμεν τὰ ἔξ ἀμφοτέρων ὅλα καλῶς. Λοιπὸν ἵνα γινώσκῃ ἡ σὴ ἀρχιερατεία, ὅτι ὡδὲν τὸ ὑπόλαμβάνετε ἔσεῖς, οὐτως μένει τοῦ ἡμετέρου μέρους ἡ συμφωνία καὶ ἡ φιλία βεβαιαία || καὶ στερεὰ ἀναμφιβόλως.^{φ.167-} μᾶλλον δὲ αὔξενει καὶ καθ'^{φ.} ἐκάστην ἡμέραν, καὶ φυλάττω καὶ τηρῶ 5 αὐτὴν τόσον, ὅτι δὲν στέργω ποτὲ νὰ γένη μέσον τῆς συμφωνίας μου τίποτε ἐναντίον αὐτῆς· ἀμμὴ ἐκεῖνοι οἱ περὶ τὰ μέρη σας ὅντες Χριστιανοί, ἔχομεν ἡμεῖς καὶ μὲ τινὰς ἀπ'^{φ.} αὐτοὺς συμφωνίας καὶ συνθήκας, ὥστε γάρ νὰ μηδὲν πράττουσι καὶ αὐτοὶ ἐναντίον αὐτῶν· ἡμεῖς 10 ἀς τηροῦμεν καὶ φυλάττομεν αὐτὰς κατὰ τὴν συνήθειάν μας, δχι ἀλ. λέως^{φ.} τὸ δὲ στράτευμά μας τοῦ ἐφετεινοῦ χρόνου, ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦτο ἡτον· ἡσαν εἰς τὴν Ἀρβανίτιαν Ἀρβανίταις ἄπιστοι καὶ 15 ἀνυπόταγοι, καὶ ἐδιέβημεν ἵκει διὰ νὰ τους παιδεύσωμεν. Χάριτε τοῦ Θεοῦ γέγονε τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν καρδίαν μας, καὶ ἡδη ἐπανελθήκαμεν πάλιν πρὸς τὰ βασιλεῖα ἡμῶν καὶ ἡ ἀρμάδα τοῦ Αὐλῶνος 20 διὰ τοὺς εἰρημένους Ἀρβανίτας ἔγινεν, δχι ἀλλο· καὶ ἡδη ἐπλήρωσε τὸ ὑπηρέτημάν της, καὶ ὠρισα καὶ ἐδόθη αὐτῇ λύσις, καὶ ἐγύρισεν εἰς τὸν τόπον της^{φ.} || ὁ δὲ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀρμάδας τῆς Πό.^{φ.167.} λεως ἔναι διὰ νὰ φυλάττουσι τὰ ἀκρη τῶν παρὰ θεοῦ πεφυλαγμήνων τόπων μας ἀπὸ τοὺς κλέπτας καὶ κουρσαρίους τῆς Θαλάσσης^{φ.} 25 ἶως καὶ τώρα φυλάττουσιν αὐτά· δι' αὐτὸ τὸ ὑπηρέτημα ὠρισθη αὗτη ἡ ἀρμάδα, δχι δι' ἀλλο τίποτες. Λοιπὸν πρέπει καὶ ἡ παρ' ὑμῶν γινομένη φιλία καὶ συμφωνία νὰ τηρηθῇ καὶ φυλαχθῇ καὶ παρ' τοῦ ἡμετέρου μέρους, ὥστε νὰ μηδὲν γένη τίποτε ἐναντίον τῆς συμφωνίας σας οὕτε καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γίνεται· ἔτινη νὰ γνωρισθῇ.^{φ.} 30

"Ἐδόθη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἔξουσίας ἐν τῷ Κιοπριλῇ Αύγουστου ἦτε τῷ ἀπὸ τῆς Ἱησοῦ γεννήσεως φυῆ^{φ.}:

Δ'.

Σουλτάν Μπαγιαζίτ χάν θεοῦ χάριτι βασιλεὺς μέγιστος καὶ αὐτοκράτερος ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης· τῷ τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ, κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ^{φ.} 30 ὅλῳ·

2. ἀμφοτέρων καὶ καλῶς 7. ἀμὴ σὰς διαγραφείσης εἴτε τῆς ὁξείας
8. μὲ 15 (καὶ 22). ἀρμάδα. 16. ἀλλο 18. ἀρμάδας

Θεές προνοία τῆς ρωμαϊκής ἐκκλησίας σάκρω ἀρχιερεῖ ἀξιωτάτῳ· σέ-
βας τὸ ὄρελομενον καὶ εὐνοεῖν μεθ' ἑλικρινοῦ διάθεσεως· μετὰ
τὴν πρθερούσαν καὶ δικαιίαν πρθεσαγόρευσιν δηλοποιούμεν τῇ σῇ
μεγαλεστήτῃ πώς, ὁ πεπιστευμένος ἀνθρωπος τῆς σῆς ἀρχιερατής
5 κύρου Γεώργιος ὁ Ποτζέρδος ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἔφερεν μανδάτον περε-
τῆς ὑμετέρας ὑγείας καὶ πῶς ἐγένου τῶν Χριστιανῶν πάντων¹ προ-
στάτης καὶ σάκρος ἀρχιερεὺς τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλα ἀπ'
οὗτα ὅμιλοι κατεύθυνται αὐτῷ, ἐδηλοποίησεν ἡμῖν καλῶς. Ήρεσάν μας γοῦν
πολλὰ καὶ ἔχαρημεν τὰ μέγιστα. "Ἄμποτε γοῦν νὰ ὑγιαίνετε, μὲ με-
10 γαλεῖα καὶ μὲ χαραῖς πάντοτε· ἔφερε δὲ καὶ τὴν τετιμημένην γρα-
φὴν τῆς σῆς υψηλότητος, ἥτις διελάθανεν ὡς ἀπὸ προσώπου τῆς σῆς
ἀρχιερατικῆς εξουσίας οὐτως· ὡς ἐπειδὴ μετὰ τοῦ πρὸ ἐμοῦ πάπα,
20 θὴν μεταξὺ ὑμῶν φιλία καὶ ἀγάπη καὶ συμφωνία, ἐγενόμην δὲ νῦν καὶ
ἔγω προστάγματι θεοῦ τῶν Χριστιανῶν πάντων προστάτης, ἃς ἔναι:
25 καὶ μετάξὺ ἡμῶν ἀγάπη τε καὶ φιλία· τὴν γὰρ οὖσαν πρότερον φι-
λίαν καὶ συμφωνίαν, ἐστερξά την καὶ εγὼ· ή δε συμφωνία ἐκείνη
ἔστιν αὕτη· ὅπως ἀν τὸν Τζέμην τὸν ἀδελφὸν τῆς σῆς υψηλότητος
οἵτις θεοῦ θελήματι ἔστι νῦν εἰς τὴν ἡμετέραν φύλαξιν τε καὶ τηρη-
σιν, νὰ φυλάττω αὐτὸν ασφαλῶς, εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτείαν τε καὶ
30 αργήν· καὶ πρὸς ξένον τινὰ, ναὶ μηδὲν τον δεῖξω ναὶ μηδὲ δώσω τον
καὶ ὡς ἀν βραχὺ μήτε μέγ^a (=μέγα, μέγαν;) αὐθέντ^b (αὐθέντη; αὐ-
θέντην;) μέτε μικρὸν ή ἄλλον τινὰ τὸν τυχόντα, δεῖξω ή δώσω αὐ-
τὸν· ἀλλὰ νὰ τηρήτε καὶ φυλάττεται ὑπ' ἐμοῦ ἀσφαλῶς· πλὴν να
δίδετε ἡμῖν καὶ ἔτος τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας τὰ φλωρία διὰ τὰς
25 ἑξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς σῆς υψηλότητος τοῦ Τζέμη·
ὅποιαν συμφωνίαν ἐστερξά ἔγω ὁ τῶν Χριστιανῶν πάντων πάπας· καὶ
στέρξω μέχρις ὅτου καὶ ὑμεῖς δίδετε τὰς συμπεφωνημένας ἑξόδους,
δηλονότε να δίδετε καὶ ἔτος τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας φλωρία διὰ
τοὺς ἑξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἡρημένου αδελφοῦ ὑμῶν, καὶ ἔγω
30 να φυλάττω αὐτὸν, ὡςαν θέλετε ὑμεῖς· πλὴν νὰ ἡμιεθεν καὶ ἡμεῖς
πληροφορημένοι ἀφ' ὑμῶν εἰς τοῦτο· λέγω λοιπὸν καὶ ἔγω οἵτις εἴμι
προστάγματι τοῦ θεοῦ τοῦ υψίστου βασιλεὺς πάντων τῶν Μουσουλ-
μάνων καὶ κύριος γῆς τε καὶ θαλάσσης σουλτάν Μπαγιαζίτ χάν μισ

¹ Η λέξις πάντων δηναδειν μικροτέροις γράμμασι.

τοῦ σουλτάνου Μουχάμετ χάν ὅτι, τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν φιλίαν
ἴκενην ἦν εἶχομεν μετὰ τοῦ πρέβην πάπα, τὴν αὐτὴν φιλίαν καὶ
συμφωνίαν, να ἔχουμεν καὶ μετὰ τῆς σῆς χυριότητος, ὅστις ὑπέρχεις
τῶν Χριστιανῶν πάτηρ τε καὶ κύριος· δηλονότι να στέργωμε
να πέμψωμεν μετὰ τεθύντος τρόπου καθέκαστον χρόνον, τεσσαράκοντα 5
χοντα γιλιτζᾶς φλωρίας διὰ τοῦτο; Εξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἡμοῦ
ἀδελφοῦ· καὶ ἵνων ἴστασθε ὑμεῖς εἰς τὴν προερημάνην συμφωνίαν τε
καὶ ὑπόθεσιν, καὶ νὰ μηδὲν γίνεται τὸ ἵναντιον τῆς ὁμολογήμενης
ὑποθέσεως. Οποσχομει καὶ ἐγὼ να μηδὲν θελήσω να ποιήσω ποτὲ
εἰς τὴν σὴν χυριότητα ἢ εἰς τοὺς αὐτῆς ὑπόθεταγμένους τόπους τὴν 10
τυχούσαν βλάβην· μόνον να σώζετε μέσον ἡμῶν φιλία καὶ ἀγάπη·
καὶ μὲ θελημα ἐδέξον μας να μηδὲν πέμψωμεν τινά, νὰ ποιήσῃ βλά-
βην σὶς τὴν σὴν χυριότητα ἢ εἰς τοὺς τόπους αὐτῆς· ἀμὴ να δίδομεν
το συμπεφωνημένον ἰκενό διὰ τὰς εξόδους τοῦ αδελφοῦ μου· καὶ 15
συμφωνίας δεῖ δὲ ταῦτα μεθ' ὅρκους βεβαιώσαι, κατὰ τὴν πάλαι
συνήθειαν τῶν ἡγαεμόνων ἐν τούτοις, πληροφορίας ἔνεκα τῆς ὑμετέ-
ρας. Λοιπὸν ὅμνυομεν σοι, μω τὸν θεόν τὸν μέγιστον ὃς εποίησε γῆν
τε καὶ οὐρανούς καὶ πάντα τὰ ἐνδεγύόμενα τοῦ είναι, πρὸνοήσας τὴν
ζωὴν αὐτῶν κατὰ τὴν δίουσαν χρείαν αὐτῶν· ὅτι ἐνθέω μένει ἐν τῇ 20
γενομένη παρ' ἡμῶν κοινῶς συμφωνίᾳ ἡ σὴ χυριότης, μήτε αφ' ἡμῶν
μήτε ἀπὸ τῶν ἡμετέρων πασιαέδων μήτε ἀπὸ τίνος ἄλλου τῶν ἡμὲν
ὑπόθεταγμένων γενήσεοθε τινά βλάβη πρὸς αὐτὴν ἢ πρὸς τοὺς
αὐτῆς ὑπόθεταγμένους τόπους· ἀλλὰ ὑπόσχομεθα μένειν ἐν τῇ ἀνά-
γγεγραμμένῃ συμφωνίᾳ, δηλονότι να πέμπομεν καθέκαστον χρόνον 25
ἴκενό διπερ ἐσυμφωνέσαμεν, ἔνεκα τῶν εξόδων τῶν γενομένων εἰς τὸν
ἱμὸν αδελφὸν, καὶ ἄλλως νὰ μηδὲν ποιούμενον ὁμοίως καὶ ἡ σῆς με-
γαλέότης να τηρεῖ τὴν αὐτὴν καὶ ὁμοίαν διάθεσιν, καὶ νὰ κατέχῃ
καὶ φυλάττῃ τὸν ἱμὸν αδελφὸν κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἦν εἰπομένη·
καὶ ἔτε να τηρῇ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὃσα ἡμεῖς ετάξαμεν να τη- 30
ροῦμεν πρὸς αὐτὸν· ἐπέμψαμεν δὲ κατὰ τὸ παρόν καὶ τὸ συμπεφω-
νημένον εκείνο· ἐνόσσαντες καὶ τὸν ἡμέτερον πιστὸν ἀνθρώπον τὸν
Κασήμην μετὰ τοῦ ἡρημένου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Πουτζαρδοῦ, καὶ
πέμπωμεν πρὸς ὑμᾶς· πλὴν τὸ τὸ συμπεφωνημένον ἰκενό τὸ ἄνο-
θεν γαγραμμένον, νὰ το ἀφίνωσιν εἰς τὸ [ὑ]μέτερον Καστίλον Νόδον· 35

καὶ να εὑρεθῇ πρώτου μετα τῆς σῆς κύριότητος διὰ να ὑμόσετε καὶ
ὑμεῖς ἐνόπιοι αὐτοῦ καὶ νὰ δώσετε πρὸς αὐτὸν ἀσφάλεian γεγραμ-
μένην εἰς τὰς γενομένας μεταξὺ ἡμῶν συμφωνίας, πληροφορίας ἔνεκά
τε, καὶ ἡμετέρας⁵ πέμψετε δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνθρώπους καλοῦς; διὰ
5 να παρ[αδῷ]σουσιν οἱ ἡμέτεροι πρὸς αὐτοῦς τὸ συμπεφωνημένον
εκεῖνο. Ταῦτα γάρ γράφομεν πρὸς ὑμᾶς. ἀμποτε δὲ νὰ ὑγιαίνωι ἡ
οἰκια κυριότητος καὶ μεγαλεῖα ἵχος διὰ παντῶς. ἐδόθη ἐν τῇ Κωνσταν-
τίνου πόλει ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἔξουσίας κατὰ τὸ
ἀπό τῆς τοῦ Ἰησοῦ γεννήσεως οὐκέτι⁶ γάρ ἐτος μηνὶ Απριλίῳ τέσσαρας

Ε'

- 10 Σουλτάν Μπαγιαζήτ χάν θεοῦ χάριτι βασιλεὺς μέγιστος καὶ αὐ-
τοκράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσιας τε καὶ Εύρωπης, τῷ
τῶν Χριστιανῶν πάντων [ὑπερέχοντι] πατρὶ καὶ χυρίῳ, χυρίῳ Ἀλε-
ξάνδρῳ, θειῷ προνοίᾳ τῆς ῥωματικῆς ἐκκλησίας ἀκρῷ ἀρχιερεῖ ἀξιω-
τάτῳ σίνας τὸ ὄφειλόμενον καὶ εὐνοϊκὸν μετ' εἰλικρινοῦς διαθέσεως.
- 15 Μετὰ τὴν προεήκουσαν καὶ δικαιάν προσαγόρευσιν δηλοῦμεν τῇ σῇ
ἄκρῃ ἀρχιερατείᾳ, πῶς ἐδεξάμεθα παρὰ τοῦ παπᾶ Λινάρδου γραφὴν
τῆς σῆς κυριότητος, καὶ ἐμάθομεν περὶ τῶν ὑγειῶν αὐτῆς, καὶ ηὐ-
φράνθημεν τὰ μέγιστα, ἀμποτε δὲ νὰ ὑγιαίνῃ ἡ σὴ μεγαλειότης ἐν
ἀγαλλιάσσει καὶ εὐφροσύνῃ ἀσί:-
- 20 Ἐδόθη ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλ-
τανικῆς ἔξουσίας κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως οὐκέτι⁶ γάρ ἐτος μηνὶ⁷
'Οκτωβρίου καὶ τοῦ Ιησοῦ γεννήσεως τέταρτη τοῦ Αλεξάνδρου Σ' Βοργία.

Τὰ γράμματα ταῦτα εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξια αὐ μόνον ὑπὸ⁸
τὴν γλωσσικὴν ἐποψίην ὡς προστιθέμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐλ-
ληγικῆς ἐπιστολογραφίας τῶν σουλτάνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ιστο-
ρικὴν αὐτῶν σπουδαιότητα. 'Αλλ' δπως αὗτη καταδειχθῇ, εἶνε
ἀναγκαῖον νὰ ἔξετάσωμεν τὰς σχέσεις τοῦ Βαγιαζήτ πρὸς τὰς
ἀδελφὰς Τζέμ καὶ τὴν πατικὴν αὐλήν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη
τοῦ Ἰγνοκεντίου Ή' καὶ τὰ πρώτα τοῦ Ἀλεξάνδρου Σ' Βοργία.

18. ὑγιαίνοι. Πρβλ. ἀνωτέρω σε. 6.

Η κατάπληξις γένη προεκάλεσεν ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνον μέχρι τινὸς ἔξήγειρεν ἐκ τοῦ ληθόργου τὴν Δύσιν. Διὸ βλέπομεν τὰς προπαθείας τῶν παπῶν, ἀναλαμβανόντων τὴν κήρυξιν σταυροφορίας, ἡ τελείως ναιμαγούσας ἡ ἀνεπαρχῶς μόνον ἐπιτυγχανούσας, ἴδιως ἐπὶ τοῦ πάπα Καλλίστου Γ' (1455-1458). Πολὺ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνεργειῶν τῶν παπῶν ἐν τῇ Δύσει ἡ ἐπιχείνδυνος αὐξῆσις Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἐφάνη ἀναγκαῖομένη ὑπὸ τῶν μεριμνῶν, εἰς ᾧς ἐνέβαλλεν αὐτὸν ὁ Τουρκομάννος σοφῆς τῆς Περσίας Ούζούν-Χασάν, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Κατταπεη ὡς καὶ ὑπὸ τῆς δεξιότητος καὶ γενναιότητος, μεθ' ἣς ἀντεπεξῆλθε πρὸς τὰ τουρκικὰ δπλα τὸ μέγας μάγιστρος τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου Πέτρος d'Aubusson. Ἐν τούτοις δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Κυδίκη Αχμέτ πασσᾶ τῇ 11 Αὐγούστου 1480 ἐπελθοῦσα ἀλωσις τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Υδροῦντος ἐφαίνετο παρασκευάζουσα δι' αὐτοὺς τοὺς ἐν τῇ Δύσει φίλους καὶ συμμάχους τῶν ἐν Ἀτίᾳ ἔχθρῶν τοῦ Μωάμεθ κινδύνους, οὓς ἀνεχαίτιε πρὸς ὥραν ὁ ἐπισυμβάς μετ' οὐ πολὺ, τῇ 3 Μαΐου 1481, αἰρνίδιος θάνατος τοῦ Μωάμεθ, ἐν ᾧ παρεσκεύαζε τὴν ὑπὸ τὴν ίδιαν αὐτοῦ ἡγεσίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ρόδου.

Καὶ ἡ μὲν παρασκευαζομένη νέα κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορία τῆς Δύσεως ἐναυάγητε τοῦτο μὲν ἔνεκα τῆς διασπάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, τοῦτο δ' ἔνεκα τῆς ἀθαρσοῦς καὶ ἀλλοπροσάλλου πολιτείας τοῦ πάπα Δ΄ Σιξτού (1471-1484), διὸ ἦρχεσε νά τὸ ἐνθαρρύνη ἡ ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπαλλαγὴ τοῦ Υδροῦντος.

‘Ἄλλ’ δ τι ἐφαίνετο μὴ δυναμένη νά κατορθώσῃ ἡ Δύσις ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἀποκρόνουσα ἀπωτέρους κινδύνους, ἐπήγαγεν ἀπροσδοκήτως ἡ ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ διχόγοια καὶ ὁ ἀδελφικὸς πόλεμος τῶν υἱῶν τοῦ Μωάμεθ. Ο Πορθητής θνήσκων εἶχε καταλίπει δύο υἱοὺς, τὸν Βαγιαζίτ καὶ τὸν Τζέμ. Καὶ κατέ-

λαβε μὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τὸν θρόνον ἡ Βαγιαζίτ,
ἀλλ' εἶχεν εὐλόγους ἀνησυχίας περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Τζέμ,
ὅς τις εἶχε γεννηθῆν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17 Δεκεμβρίου
1459 ἐκ αυτρὸς ἀγνώστου τὸ ὄνομα, ὅρμωμένης δὲ ἐκ τοῦ ἥγε-
μονικοῦ σίκου τῆς Σερβίας, ἐξαδέλφης δὲ τοῦ βασιλέως τῆς
Ούγγαριας Ματθαίου Κορβίνου¹. Ἡδη δὲ ζῶντος τοῦ πατρὸς
ἔτυχεν ὁ Τζέμ πολλῆς αὐτοῦ εύνοίας καὶ τιμῶν, χναδειγχθεὶς
μὲν μόλις δεκατῆς τῷ 1469 διοικητὴς τῆς Κασταμονῆς²,
ἔπειτα δὲ ἐν ἡλικίᾳ ἑτῶν δεκαπέντε τῆς Καραμανίας³, τῷ δὲ
1468 λαβὼν τὴν ἐντολὴν τῆς διαπραγματεύσεως εἰρήνης μετὰ
τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ρόδου⁴. Ἀμα δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ
πατρὸς, ἀπροκαλύπτως ἀντέταξεν ὁ Τζέμ τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς
ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰς τὸν δι' ὑποχωρήσεων πρὸς τοὺς γενιτσάρους
καταλαβόντα τὸν θρόνον Βαγιαζίτ. Καὶ ἡτο μὲν πρεσβύτερος ἡ
Βαγιαζίτ, ἀλλ' εἶχε γεννηθῆν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς τοῦ Μωάμεθ,
τοῦ Μουράτ⁵ διὸ ὁ Τζέμ ἐθεώρει ἐκεῖτὸν ἔχοντα πλείονα δικαιώ-
ματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀτε ὧν πορφυρογέννητος. Ἀλλως δὲ προ-
φανῆς ἐνομίζετο ἔτι ζῶντος τοῦ Μωάμεθ ἡ πρὸς τὸν νεώτερον
υἱὸν ἐπίδειξις μείζονος εύνοίας, στηριζομένη τοῦτο μὲν εἰς τὴν
μεγάλην πολυτεχνίαν τοῦ Βαγιαζίτ, τοῦτο δὲ εἰς τὴν μεγαλει-
τέραν τόλμην καὶ γενναιότητα τοῦ Τζέμ⁶.

Πράγματι δὲ ὁ Τζέμ εὐθὺς ἀμα τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου
τοῦ πατρὸς Μωάμεθ, ἀθροίσας μικρὰν στρατιὰν, ὕρμησεν ἐκ
τοῦ Ἰκονίου, δπου διέτριβεν, ἐναντίον τῆς Προύσης, καὶ ἐπε-
χείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐν Ἀσίᾳ διθωμα-
νικῆς πρωτευούσης. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι καὶ ἡ φρουρὰ τῆς

¹ L. Thuaute Djem - sultân . . . d'après les documents originaux en grande partie inédits. Ἐν Ηλείσοις. 1892 σ. 2.

² Seaddeddin αὐτόθι σ. 4 ἐν σημ. 1.

³ Αὐτόθι σ. 11.

⁴ Αὐτόθι σ. 12 κ. 1.

⁵ Ἐτ τὰς μαρτυρίας τοῦ Viator, τοῦ Angiolello καὶ τοῦ Caoursin παρὰ τῷ Thuaute ἐνθ' ἀν. σ. 31 σημ. 1 καὶ 2.

Προύσης προθύμως προσεχώρησαν εἰς τὸν Τζέμ, νικήσαντα σῶμα ἐκ δισκιλιών γενιτσάρων, προχείρως ἀποσταλὲν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ, καὶ ἀνέψει τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν νικητήν. Ἀλλ' ἄμα τῇ κατ' αὐτοῦ προχωρήσει τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Τζέμ προέτεινεν εἰς αὐτὸν συνδιαλλαγὴν, ἀρκούμενος εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀσίας μὲ τὴν Προύσαν ως πρωτεύουσαν καὶ ἀφίνων εἰς τὸν Βαγιαζίτ τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων. Ἀλλ' ὁ Βαγιαζίτ ἀπέκρουσε τὰς γενομένας προτάσεις, ἀπαντήσας εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ Τζέμ, ἃς ἦγετο ἡ θεία τοῦ Μωάμεθ Σελδσούκ-χατούν, διτὶ δὲν ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ τῶν βασιλέων. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης τῇ 22 Ιουνίου 1481¹ παρὰ τὸ Γενισέρ κατὰ τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Προύσης μεταξὺ τῶν στρατιῶν τῶν ἀντιπάλων ἀδελφῶν ὁ Τζέμ, ἡττήθη, συντελεσάσης εἰς τὴν ἡτταν ταύτην οὐ μόνον τῆς γενναιότητος τῶν ὑπὸ τὸν Βαγιαζίτ ἀγωνισθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς προδοσίας τεινῶν τῶν συμμαχούμενων μετὰ τοῦ Τζέμ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔφυγεν ὁ ἡττημένος εἰς Ἰχόνιον, ἀλλὰ, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ νικητοῦ κατὰ πόδας, ἐτράπη πρὸς νότον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ τέλος κατέφυγεν εἰς Κάιρον πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αιγύπτου Καΐμπεην.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο, ὅτι ὁ Τζέμ, συμπράττων μετὰ τοῦ ἐκπτώτου ἡγεμόνος Καραμανίας Κασίμπεη, ἐγθρικῶς πρὸς τὸν Βαγιαζίτ διακειμένου, ἐπωφελούμενος δὲ τὰς ὑπολοίπους ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συμπαθείας καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Αιγύπτου, ἥδυνατο νὰ ἔξακολουθήσῃ οὐκ ἄνευ ἐπιτυχίας τὸν πόλεμον πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἀλλ' διτὶ ταῦτα σκοπῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νότιον Ἀσίαν, χρυπτόμενος εἰς τὰς δυσχωρίας τοῦ Ταύρου, κατεδείχθη μετ' οὐ πολὺ, διτὶ τὰ

¹ Ἡ ήμερομηνία αὗτη σύρηται παρὰ τῷ Hammer Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Πλέση. 1828 Τόμ. Β' σ. 256 καὶ Zinckisen Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Γάδερ. 1854 Τόμ. Β' σ. 477. Ἀλλ' ἡ Thomas ίση ἀγ. σ. 37 σημ. 2.

πράγματα μετετράπησαν, καὶ ἡναγκάσθη, πειθόμενος εἰς τὸν Καστίμπεην, να τραπῆι νέας δύναμις, ἐπιζητῶν τὴν ἐπιτυγίαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ διὰ συνεννοήσεως πρὸς τὸν D'Aubusson.¹ Ἐπλευτε λοιπὸν εἰς τὴν Ρόδον, ἀφ' οὗ μετὰ προηγηθείσας διαπραγματεύσεις ἔβεβαιώθη περὶ ἀσφαλείας καὶ φιλοξένου ὑποδοχῆς. Ἀλλ ἐν τούτοις παρὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν τιμητικωτάτην καὶ μεγαλοπρεπῆ ὑποδοχὴν ὁ Τζέμ θὲν ἔτυχε τῆς προσδοκιμένης παρὰ τῶν Ροδίων ιπποτῶν βοηθείας ἵναντίον τοῦ Βαγιαζίτ. Ἐξακολουθουσῶν δὲ τῶν πρὸς τοῦτον περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων τῶν Ἰωαννιτῶν, ὁ D'Aubusson ἔκρινεν ἐπιβαλλόμενον νὰ πείσῃ τὸν Τζέμ, δπως μεταναστεύσῃ εἰς τινα τῶν ἐν Γαλλίᾳ κτήσεων τοῦ τάγματος, παραδίδων εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον ἔγγραφον, δι'οὗ ὡμολόγει, ὅτι ἀπήρχετο εἰς τὴν Γαλλίαν αὐτοπροσιρέτως καὶ μετὰ θερμάς αὐτοῦ παρακλήσεις πρὸς τὸν D'Aubusson καὶ καθιστάνων αὐτὸν πληρεξούσιον, δπως διαπραγματευθῇ τὰ καθ' ἔαυτὸν μετὰ τοῦ σουλτάνου. Οὕτω δὲ πράγματι ὁ Τζέμ ἀπέπλευσεν ἐκ Ρόδου τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1482, τριάκοντα καὶ πέντε ἡμέρας μετὰ τὸν εἰς τὴν νῆσον κατάπλουν.

Ἐν αὐτῷ τῷ συμφέροντι τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν ἐνέκειτο ἀντὶ τῆς συνδιαλλαγῆς τοῦ Τζέμ καὶ τοῦ Βαγιαζίτ πολὺ μᾶλλον ἡ ἔξακολούθησις τῆς εἰς τὸν σουλτάνον ἐπισείσεως τοῦ ἀδελφοῦ ὡς φοδήτρου. Διὸ πλὴν τῆς μετ' οὐ πολὺ, τῇ 7 Δεκεμβρίου 1482, ὑπογραφείσης δριστικῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ D'Aubusson ὡμολογήθη αὐθημερὸν ίδια συμφωνία περὶ τοῦ Τζέμ (Τζητζήμη, Ζιζήμη), καθ' ἥν ὁ μὲν μέγας μάγιστρος ἀνέλαβε νὰ διαφυλάττῃ καὶ διατηρῇ αὐτὸν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὡςτε μηδεμία νὰ ὑφίσταται ἀνησυχία τοῦ Βαγιαζίτ¹, δὲ σουλτάνος ὑπεγρεώθη νὰ στέλλῃ καθ'

¹ Νὰ ἔχῃ πᾶσα ζωὴν καὶ φύλαξιν, διὰ νὰ λείπουν τὰ σκάνδαλα καὶ δράσεις, κατὰ ποὺ θέλει ἡ καθαρὰ φιλία καὶ ἡ ἀληθινὴ εἰρήνη εἰς τὴν ζωὴν μας, κατὰ τὸν δρόμον ἡμῶν διοῦ ἐβάλαμεν εἰς τὸ καλὸν τέλος τῆς ἀγάπης, νὰ μηδὲν ἔχῃ ἡ

έκαστον έτος τήν πρώτην Αύγουστου χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ ωρισμένον πόσον¹. Τὰ ψήματα δὲ ταῦτα λέγονται ἐν τῇ συνθήκῃ καὶ θυσὶ μεταγενεστέροις Ἑγγράφοις τοῦ D'Aubusson² ἀνεργόμενα εἰς τεσσαράκοντα καὶ πέντε χιλιάδας γρυπῶν βενετικῶν δουκάτων³. Ως αὐτὸς δὲ ποσὸν ἀναγράφει καὶ ὁ σύγχρονος ἐν Ρώμῃ διαμενών ἐντιπρόσωπος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Γουλιέλμος Caoursin⁴. 'Αλλ' ἀλλαὶ πηγαὶ, ὡς οἱ Ἰταλοὶ χρονογράφοι Μαρίνος Σανσότος καὶ Lettera⁵, ἀναγράφουσι μονον τεσσαράκοντα χιλιάδας δουκάτων, καθ' ἄ καὶ τὰ τρία τελευταῖα τῶν εἰς τὰ κατὰ τὸν Τζέμ ἀναφερομένων Ἑγγράφων τοῦ D'Aubusson, χρονολογούμενα κατὰ τὸ αὐτὸς έτος τῆς συνθήκης, τὸ 1482 καὶ τὸ ἐπόμενον 1483⁶. Ἐκ τούτου ἔξαγεται, δτι τὸ μὲν πρῶτον συνεφωνήθησαν πράγματι 45000, εἶτα δὲ μετὰ βραχὺ δι' ἀγγωστὸν ἡμιν λόγον τὸ ποσὸν περιωρίσθη εἰς 40000, δσα καὶ τάργοτερον, καθ' ἄ θέλομεν ἴδει, εἰς τοὺς πάπας ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ στελλόμενα χάριν συντηρήσεως καὶ φυλάξεως τοῦ Τζέμ. 'Ἐκ μυστικῆς δὲ ἵσως συμφωνίας παραλαβὼν μαρτυρεῖ ὁ ἱστοριογράφος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Bosio⁷, δτι τῶν ἀρχῆθεν συμφωνηθέντων 45000 δουκάτων τὰ μὲν 35000 ωρίσθησαν χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ, τὰ δὲ 10000 ἐπεφυλάχθησαν εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον χάριν ἰδίου

αὐθεντία σου ἐμπόδιον ἡ ζημίαν διὰ τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ, οὕτι στερίας οὔτε θαλάσσου ἔκεκεν τούτου κατὰ τὸ ἕγγραφον τῆς συνθήκης, ἀσαλλασσόμενον τῶν ἐν αὐτῷ ἀνορθογραφιῶν. Miklosich-Müller ἐν⁸ ἀν. Τόμ. Γ' σ. 321. Ζαμπέλιος ἐν Πανδώρᾳ Τόμ. Γ' (1855-6) σ. 567.

¹ Miklosich - Müller Ινθ' ἀν. σ. 321, 323. Ζαμπέλιος ἐν⁹ ἀν. σ. 567-8.

² Miklosich - Müller Ινθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 323, 325. Ζαμπέλιος δ', σ. 1ν Πανδώρᾳ Τόμ. ζ', σ. 568-9.

³ De celeberrimo foedere cum Thurcorum Rege Bagyazit per Rhodios inito ἐν τῷ τοῦ Johannis Burchardi Diarium ixδ. Thuanus Τόμ. A' σ. 544.

⁴ Μαρίνος Σανσότον σ. 1244. Lettera σ. 231 καρὸν τῷ Zinkeisen Geschichte des osmanischen Reiches Τόμ. B' σ. 482 σημ. 1.

⁵ Miklosich - Müller Ινθ. ἀν. Τόμ. Γ' σ. 329, 330. Ζαμπέλιος η' καὶ 6' ἐν Πανδώρᾳ Τόμ. ζ' σ. 570-1.

⁶ Istoria della sacra religione di San Giovanni Gierosolimitano. Εν¹⁰ Ρώμη. Έκδ. 6'. 1621-1632. Τόμ. A' σ. 544.

όφελους (*in utile suo particolare*). Ταῦτα δ' ἐπαναλαμβίνονται καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ περιηγητοῦ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰώνος *Breydenbach*¹. Λέγεται δὲ περὶ τῶν χρημάτων τούτων ἐν τοῖς ἔγγροφοις τοῦ *D'Aubusson*². Στὶς ἐστέλλοντο διὰ ταῖς ἔξόδαις καὶ βλέπησιν (ἢ βλέπησαν ἢ βλεπωσύνην) ἢ διὰ τροφῆν καὶ βλεπωσύνην ἢ δὲ ἔξόδαις καὶ θροφῆν καὶ βλεπωσύνην τοῦ Τζέμ.

Απειλῶν δὲ ὁ Τζέμ ἐκ Ρόδου ἀπέβη τῇ 15 Οκτωβρίου 1482 εἰς Βιλλαφράγκαν τῆς Σαβαδίας, καὶ, ἐξ αὐτῆς ἀχθεὶς τὴν ὑστεραίαν εἰς Νίκαιαν, μετὰ τετράμηνον ἐν τῇ πόλει ταύτη διάμονήν ἥρχισε μεταρεσόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τῆς Σαβαδίας τὸ πρῶτον καὶ τῆς Γαλλίας ἐπειτα ὑπὸ τὴν φύλαξιν ἀντιπροσώπων τοῦ τάγματος τῶν Ἱωαννιτῶν δίκην αἰχμαλώτου, ἥφ' οὗ μάλιστα χρόνου ἐστερήθη δολίως ἀρχομένου τοῦ 1484 τῶν ξένων ἀκολουθησάντων αὐτῷ τριάκοντα συνοδῶν, ἀπαχθέντων εἰς Ρόδον. Διῆλθον δὲ οὕτως ἐπτά δλα καὶ ἡμισυ διὰ τὸν Τζέμ ἐπώδυνα καὶ περιπετειώδη, ἐν μέρει δὲ μεστὰ μυθιστορικῶν ἐπεισοδίων ἔτη. Κατὰ τὸν μακρὸν δὲ τοῦτον χρόνον δὲ μὲν Βαγιαζίτ, εἰρηνεύσας μετὰ τῆς Βενετίας, ἐπειράθη μάτην νὰ πείσῃ αὐτὴν, δπως ἀναλάβῃ αὐτῇ τοῦ *D'Aubusson* τὴν φρούρησιν τοῦ Τζέμ χάριν μείζονος ἀσφαλείας², αὐτὸς δὲ ὁ Τζέμ εἰς παντοίας προέβη ἀποκείρας φυγῆς ἢ ἀλλοίας ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοὺς Ἱωαννίτας αἰχμαλωσίας, πολλοὶ δὲ τῶν Εύρωπαίων ἡγεμόνων, ιδίως δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Ματθαῖος Κορήνος καὶ ὁ τῆς Νεαπόλεως Φερράνδος, ἐπεδίωκον παντὶ σθένει τὴν ἀπόκτησιν τοῦ Τζέμ, δεῖτις θὰ ἥτο δι' αὐτοὺς κεφάλαιον πολύτιμον πρὸς προαγωγὴν τῶν ιδίων συμφερόντων ἀπένειντι τοῦ Βαγιαζίτ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀντίπαλος τοῦ Φερράνδου πάπας Σίξτος Δ' ἥρχισεν ἀπὸ τοῦ 1484 νὰ φιλοδοξῇ τάπε τῆς ὑπ' αὐτοῦ κρατήσεως τοῦ Τζέμ προ-

¹ Παρὸ *Thuaſne* ἴνθ. ἀν. σ. 87 ἐν σημ.

² *Thuaſne* ἴνθ. ἀν. σ. 106. Πρβλ. σ. 125.

δοκώμενα πολιτικά ώφεληματα. Ο δὲ D'Aubusson, δν ἄλλως ἐσαγήνευον τὰ γενναῖα φύλακτρα τοῦ σουλτάνου χάριν τοῦ ἀδελφοῦ, ἐφ' δοσον μὲν εύωδοῦτο ἡ μετὰ τοῦ Βαγιαζίτ συνθήκη, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀκώλυτον ἔξασκησιν τῶν συμφερόντων τοῦ τάγματος τῶν Ροδίων ιπποτῶν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Μεσογείου ἀπὸ τῆς τουρκικῆς θαλασσοκρατίας, πάντοτε παρενέβαλλεν ἐκπόδια εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ιπποτικῶν κτήσεων ἀπομικρυστιν τοῦ Τζέμ, μᾶλλον δ' ἐφαίνετο χλίνων μέχρι τινὸς εἰς παραχώρησιν τοῦ Τζέμ πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αιγύπτου, φοβούμενον πόλεμον παρὰ τοῦ Βαγιαζίτ, καὶ εἰς τοῦτον δ' ὅμως ἡρνήθη ἐπειτα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλ' ὅτε δὲ Βαγιαζίτ περιῆλθεν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αιγύπτου Καΐτμπεην καὶ δὲ D'Aubusson ἥρχισεν ὑποπτεύων ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τοῦ Βαγιαζίτ ἐναντίον καὶ τῆς Ρόδου, μετὰ θαρραλεωτέρας ἀποφάσεως ἐτράπη δὲ D'Aubusson εἰς τὴν σκέψιν τῆς παραδόσεως τοῦ Τζέμ εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Σιξτου πάπαν Ἰννοκέντιον (1482-1492), προτιθέμενον νὰ κηρύξῃ σταυροφορίαν κατὰ τοῦ Βαγιαζίτ. Ἐκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν δύο σουλτάνων ἐξηκολούθησαν ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι αἱ ἐνέργειαι τοῦ πάπα καὶ κατέληξαν τέλος μετὰ μακροτάτας διαπραγματεύσεις, τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν δυσχερειῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν μεγίστων ἀνταλλαγμάτων, παραχωρηθέντων ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον καὶ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου ὑπερευδοκίμησιν ἀπάντων τῶν λοιπῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ Τζέμ. Ἐφθασε δὲ τέλος οὗτος τῇ 13 Μαρτίου 1489 εἰς τὴν Ρώμην, δπου ἔγεινε δεκτὸς πανηγυρικῶς καὶ ἐν μεγάλῃ πομπῇ.

Ἄλλα καὶ ἡ ἐν Ρώμῃ διατριβὴ τοῦ Τζέμ πᾶν ἄλλο ἡτο ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας αἰχμαλωσίας, μᾶλλον δὲ πικροτέρα αὐτῆς συνέχεια. Ο δυτυχῆς ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζίτ ἐξηκολούθει χρησιμεύων χάριν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ὡς φόβητρον τοῦ σουλτά-

vou. Καὶ η̄ μὲν διάσπασις καὶ χντιζηλία τῶν Ἐσπερίων ἡγεμόνων ἦγε τὸν Τζέμ εἰς τὸν χινδύνον ἐπανειλημμένων ἀποπειρῶν φόνου αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπελθοῦσα ἀποτυχία τῆς σχεδιαζομένης ὅπερ τοῦ Ἰννοκεντίου σταυροφορίας προσήγγιζε τὸν πάπαν πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ καθίστανε βαρυτέραν μὲν τὴν ὁμηρείαν, ὕστημέραι δὲ ὑπὸ νέους δρους ἐπικίνδυνον τὴν ἐν Ἰταλίᾳ σταύρουντα αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις δὲ ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου 1490 ἡ λύπη τοῦ Ἰννοκεντίου ἐπὶ τῇ προφανεῖ ἀποτυχίᾳ τῆς ἐνώσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων χάριν ἀντιτάξεως αὐτῶν ἐναντίον τοῦ Βαγιαζίτ εἶχε κλονήσει αἰσθητῶς τὴν ἀλλὰς ἐπισφαλῆ αὐτοῦ ὄγκειαν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡγγέλθη ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μέλλουσα ἔλευσις ἀπεσταλμένου τοῦ σουλτάνου, τοῦ Μουσταφᾶ, δετις καὶ ἀριγθη πράγματι εἰς Ῥώμην τῇ 30 Νοεμβρίου, φέρων ἐπιστολὴν τοῦ Βαγιαζίτ. Πητῶς δὲ ἀναγράφεται, δτὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἡτο γεγραμμένη ἐλληνιστὶ καὶ δτὶ μεταφρασθεῖσα λατινιστὶ ἀνεγνώσθη μεγάλῃ τῇ φωνῇ ὑπὸ τοῦ διερμηνέως. Προστίθεται δὲ περὶ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, δτὶ ἐν αὐτῇ ἔλεγεν δὲ σουλτάνος, δτὶ ἔχαιρέτιζε τὸν πάπαν καὶ παρεκάλει αὐτὸν νὰ κρατήσῃ ἐν Ῥώμῃ τὸν Τζέμ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δρους τοὺς διολογηθέντας μετὰ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπέστειλε τὸν πιστὸν δοῦλον Μουσταφᾶν, δπως βεβαιωθῆ, δτὶ δὲ πάπας ἔστεργε τὴν προρρηθεῖσαν συμφωνίαν χάριν αὐξήσεως τῆς μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥώμης φιλίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἡς ἡ ἀνακοίνωσις ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῶν περὶ τοῦ Τζέμ συνεννοήσεων μεταξὺ τοῦ Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ Μουσταφᾶ, δετις ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας αὐτοῦ εἶδε προσωπικῶς καὶ αὐτὸν τὸν Τζέμ καὶ ἔβεβαιώθη δτὶ οὗτος ἔζη καὶ ἔκρατεῖτο ἀσφαλῶς ἐν τοῖς ἀνωτέροις δώμασι τοῦ Βατικανοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα, ἡτο γνωστὴ μέχρι τοῦδε μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Baluze¹, τῷ Hartmann

¹ Miscellanea Tōr. A' σ. 517 παρὰ Τhūasne Ινθ' ἀν. σ. 277 ὥρ. 4.

Schedel¹ καὶ τῷ Angiolellū² φέρει ἡμερομηνίαν 20 Μαΐου,
παρὰ δὲ τῷ Sigismondo de Conti³ 17 Μαΐου. Ἡ ἐπιστολὴ
δὲ αὗτη εἶναι προφανῶς αὐτῇ ἔκεινη, ἵς τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον
ἔξεδωκ' ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Α' ἐκ τῆς Vallicelliana τῆς Ρώμης,
ἐν ᾧ ἔχουμεν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἵσως διωρθωμέ-
νου· ἐν τισιν ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ὡς πρὸς τὴν ὄρθογραφίαν,
καθ' ἄλλοι αἱ ὑπ' ἀρ. Γ' καὶ Ε' ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ, περι-
σταζόμεναι, ἀν κρίνωμεν ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὰ
πολὺ ἀνορθογραφότερα πρωτότυπα γράμματα τοῦ Βαγιαζίτ τὰ
περισσότερα μὲν ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολά-
νου, ἐκδοθέντα δ' ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Β' καὶ Δ'. Ἐκ δὲ τοῦ τέ-
λους τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου κείμενου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βα-
γιαζίτ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον τῆς σταλείσης διὰ τοῦ Μουσταφᾶ
γίνεται δῆλον, δτι ἡ μέχρι τοῦδε φερομένη ἡμερομηνία ἡ κυ-
μαινομένη μεταξὺ τῆς 17 καὶ 20 Μαΐου δὲν ἔχει δρθῶς, ἀλλὰ
αὗτη ἐγράφη πράγματι τῇ 28 Μαΐου 1490.

'Αλλ' ἐν τούτοις ή πρεσβεία τοῦ Μουσταφᾶ δὲν ἥρχεσεν,
ὅπως ἀποκαταστήσῃ τελείως εἰρηνικάς σχέσεις μεταξύ τοῦ
'Ινγκοκεντίου καὶ τοῦ σουλτάνου. Βαγιαζίτ. 'Αποδειχθεῖσα ἀνε-
λικρίνεια τῶν 'Ροδίων ἵπποτῶν ἐν τῷ ζητήματι τῆς συμπερι-
φορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸν Τζέμ, σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ παλινφορίαις τις
τοῦ Μουσταφᾶ, κατὰ τούτους βεβαιώσαντος, ὅτι οἱ Βαγιαζίτ
προσέφερεν εἰρήνην εἰς ἀπαντας τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας,
ἐν ψῷ οὗτος κατόπιν διετέίνετο, ὅτι προέκειτο μόνον περὶ τοῦ
μεγάλου μαγίστρου τῆς 'Ρόδου, τῆς πατικῆς αὐλῆς καὶ τῆς
Βενετίας κατὰ θάλασσαν, ἐψύχραναν τὸν 'Ινγκοκεντίον, ὅπτις
ἀπέμπεψε τὸν Μουσταφᾶν ἀπράκτον, εἰπὼν, ὅτι τὴν πρὸς τὸν
Βαγιαζίτ ἀπάντησιν θὰ ἔστελλεν εἰς αὐτὸν κατόπιν. 'Εν δὲ τῇ

¹ Έν τῷ Μοναχείῳ καίδικι C. L. M. 716, 128 αἱ τοῦ παρὰ *Thrasne* ἑταῖραι.

³ Εν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρείσων Ἰταλ. κάθ. 1238 φ. 176 πάρα
Thuaſne iνθ. ἀν.

³ Tóis. B' a. 23 παρὰ *Thrasne* Ινδία.